

ADNAN ÖZYALÇINER

Yazar

2001 yılına küreselleşmenin, her konuda olduğu gibi sanat ve edebiyata da damgasını vurduğu bir yıl diye bakmak yanlış olmaz sanırım.

Fikret Adil'in Jean Giradoux'dan uyarladığı "Deli Saraylı" adlı oyunun bir yerinde çete başkanı olan kişisi şöyle söyler:

"...Birbirine hiç benzemeyen, renkleri, boyları, konuşmaları ayrı şu güruh yok mu? İstanbul'u bir an önce vücutlarından temizlememiz gereken yaratıklar işte bunlar... Bütün manasıyla modern bir dünyanın ilk kurtuluş çaresi nedir? Aynı yüze, aynı elbiselere, aynı hareketlere ve düşünceye sahip tek tip bir işçi... Bu başarılırsa baştakiler, bir tek insanın çalışıp yorulduğuna inanır.Düşünün bir kere, görüş bakımından ne kolaylık...Vicdan bakımından ne huzur...(...)Bizim iktidarımız fakirlerin neşelendiği, itaati elden bıraktıkları, delilere itibar gösterildiği yerde bitmiş demektir."

Jean Giradoux'nun yaklaşık 150 yıl önce söylediklerine uygun olarak 2001 yılında sanatta tek tiplilik kendini açıkça göstermektedir. İnsan, tarihinden, toplumundan giderek çevresinden soyutlanmış olarak anlatılmaktadır. Yalnız ruhsal derinlikler, mistik bir bakış açısı sanata edebiyata egemen olmuştur. Bu ürünlerin kitleye ulaştırılmasında yapının sanatsal değerinden çok reklam, belirleyici tek öge haline gelmiştir. O zaman çok satarların oluşturduğu uydurma bir tarih ve olaylar içinde insan ve gerçeklik yok olma noktasına varmıştır. İnsanın geçmişinin, bugünün, geleceğinin ne olduğu, ne olacağı belirsizdir.

Çok satarların yanısıra 80 sonrası öykücü romancıların birçoğu da bu tuzağa düşmüştür. Öykücülük ve romancılığımızın geçmişinden koparak neredeyse içlerine kapanarak iç gerçekleri konu edinirler. Karanlık neredeyse karmaşık bir anlatımla insandan, toplumdan uzaklaşarak zaman ve mekandan soyutlanmış ürünler verdiler. Bunu yine de, kendi içinde, iç gerçeklere yönelmenin getirdiği bir yenilikle yeni anlatım özelliklerine kapı açması bakımından bir kazanç saysak da öykü ve roman geleneğimizi geleceğe bağlayacak halkayı koparması, gelişmeyi engelleme açısından yaşanan gerçeklerden bir kaçış olarak değerlendirmek gerekir. İşte bu kaçış ve içerikten yoksunluk toplumdaki, insandan uzaklaşmaya neden olmuş, dünyada ve ülkede yaşananların dışına itmiştir.

2001 yılında şiirimizin görünümü de farklı değildir. Yayınlanan kitapların birçoğu, biçimci bir görüşten hareket ederek insan gerçeğini, yaşadığı çağın,günün duygu ve düşüncelerde yarattığı izlenimleri yalnızca sözcüklerin birbiriyle olan sihirli ilişkilerinde aramıştır. İçerikten yoksunluk, toplumdaki ve insandan kopukluk şiirimizde de yaşanmaktadır.

1980 darbesi, siyasal, ekonomik, toplumsal baskıların yanısıra kültüre, sanata, edebiyata uygulanan kitap yasağı, yazarların hapse atılması gibi işkencelere varan baskılarla toplumumuzu politiksizleştirdiği gibi kültürsüzleştirmiştir de. İnsan hak ve özgürlüklerinin askıya alınmasıyla düşünce özgürlüğüne vurulan darbe, emperyalist güçlerle işbirliği halindeki "ırkçı", "dinci" düşüncenin öne çıkmasına neden olmuştur. Böylece toplum ve kültür yaşamına uygulanan dayanılmaz baskılar, edebiyatın da suskunlaşıp içe kapanmasına, mistisizmde, içi boş fantezilerde çıkış yolu aramasına neden oldu.

Edebiyat ve kültürün küreselleşmesinin bir nedeni de yayın dünyasına basın tekelleriyle tekeli kapitalizmin el atmış olmasıdır. Başta Doğan Medya olmak üzere Yapı Kredi Bankası, İş Bankası gibi kapitalist kuruluşları sayabiliriz. Örneğin Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Sait Faik'in kitaplarıYapı Kredi yayınlarının elinde ve yönetiminde/ yönlendirilmesinde bulunmaktadır. Bu üç kapitalist kuruluş, birçok ünlü yazarımızı da kendine bağlayarak edebiyat kültür ve sanat alanında da bir tekel yaratmak istemektedir. Edebiyatı, sanatı küreselleştirmenin bir yolu da budur.

Buna karşılık ister gerçekçi, ister toplumcu gerçekçi, isterse bireyci görüşten yana olsunlar öykü, roman yazarlarımızla şairlerimiz arasında 2001 yılında da ülke gündeminde olup bitenleri, gündemden kaynaklanan yaşamdaki aksaklıkları insanların bu yüzden mutsuz oluşlarını, acı ve üzüntülerini yapıtlarında yaşamın bir parçası olarak yansıtmışlardır.

Roman ve öyküde aklımıza ilk geliveren yazarlardan Yaşar Kemal, Erdal Öz, Demir Özlü, Orhan Duru, Burhan Günel ve Selim İleri- Leyla Erbil'i sayabiliriz. Şiirde başta şiir kitaplarının yeni baskılarıyla Nazım Hikmet, Atilla İlhan, Şükran Kurdakul, Kemal

Özer, Sennur Sezer, Adnan Özer, Nihat Behram, Gülsüm Cengiz, Orhan Alpkeya'yı olumlu örnekler olarak gösterebiliriz.

Bu yazarlar ve benzer tutumda olanlar, yaşamın bir parçası olan sevinçleri, mutlulukları, insanca yaşanacak bir dünya umudunu, yaşanan gündemin değişmesi, değiştirilmesi gereğine dayandırarak anlatmışlardır. Hem de neyin, kim için, nasıl anlatılması gerektiğinin bilinci içinde. Yani anlatım içeriğe feda edilmeden, içerik de anlatıma kurban verilmeden yaşanan her türlü siyasal, toplumsal, insansal gündem; öykü, roman, şiir gerçekliği içinde ya da bire bir gerçeklerle okura aktarılmıştır. Her iki tutum da doğrudur, yazarın anlatım özelliğine, sanat anlayışına uygun biçimde doğru olarak yansıtılmıştır.

Emperyalizmin yeni adı küreselleşmenin edebiyata ve sanata getirdiği olumsuzlukların yanısıra 2001 yılında kitap yasaklamaları da, her zamanki gibi, gündemdedi. 23 yayınevinin yayınladığı 38 kitap hakkında dava açılıp kitaplar toplatıldı. Yasaklamaya uğrayan kitapların konusu genellikle Kürt sorunu, insan hakları ihlalleri, Türkiye solunun tarihi, cinsellik ve karikatürle ilgiliydi. Dava konusu olan bu kitaplardan bir bölümünün davalarının sonuca ulaşmaması yazarla yayıncıyı güç durumda bıraktı. Faik Bulut'un Ozan Yayınları'nca basılan "Kod Adı Hizbullah" adlı kitabı hakkında mahkemece verilen beraat kararı, Yargıtay'da onaylanmayı beklediği için, yeni basımına da dava açıldı. Aynı yazarın "Kim Bu Fettullah" kitabı da benzer bir uygulamayla serbest kalamadı. En ilginç yasak Türkçe bir Ansiklopedi olan Şemsettin Sami'nin "Kamus-ul Alam (1889-98)" ında yer alan Kürtlerle ilgili maddeler yüzünden yaşandı.

Bu arada Peri yayınlarının editörü Ahmet Önal, araştırmacı Hayri Argav'ın NATO'nun 50 yıllık tarihini eleştiren "Batının Yeni Doğu Seferi" adlı kitaptan 1 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bu ceza 1 milyar 250 milyon para cezasına çevrildi. Yine Ahmet Önal, Mahmut Baksi'nin yazdığı "Bir Kürt İşadamı Baybaşı'nı" yayınlamaktan 2 yıla mahkum oldu. Bu mahkumiyet de 1 milyar 992 bin lira para cezasına çevrildi.

Bir başka yasaklama yöntemi ise kitaba basımında el koymak. Arayış Yayınları'nca çıkarılacak olan "1982 Yazıları" adlı kitap, Ankara'da daha basım aşamasındayken yasaklandı. Ankara DGM'de yapılan yargılama sonucunda kitabın derleyicisi Yaşatan Aslan'la yayıncısı Ayhan Sever'in beraat etmelerine karşılık kitap haline gelmemiş olan formların yok edilmesine karar verildi.

Öte yandan Mehmet Uzun'un daha önce serbestçe yayınlanmış olan "Nar Çiçekleri" ile "Bir Dil Yaratmak" adlı kitaplarının yeni basımlarına dava açılıp toplattırıldı.

Yasakların sonunun gelmediği, gelmeyeceğinin anlaşıldığı 21. yüzyılın ilk yılında kitabın dışındaki yasaklamaları da Yeni Evrensel gazetesinde yayınlanan Hacer Yücel'in haberinden aktarıyorum;

"Öte yandan muhalif dergi, gazete ve radyolar da 2001'de yasaklardan nasibini aldı.

Yayıncılar Birliği'nin hazırladığı raporda, Yeni Gündem ve Evrensel gazetelerinin Olağanüstü Hal Bölgesi'ne sokulmaması yasağının sürdüğü ifade edildi. Yeni Asya gazetesi kapatılarak sahibi Mehmet Kutlular tutuklandı. Özgür Radyo kapatıldı "Düşünceye Özgürlük Herkes İçin" adlı kitaptan dolayı Şanar Yurdatapan ve 64 kişi hakkında dava açıldı. Geçen yıl oyunlar da yasaklandı. Diyarbakır ve Batman'da sergilenmesi planlanan Murathan Mungan'ın "Mahmudo ile Yezida" adlı oyunu içinde Şivan'ın bir şarkısı bulunduğu ve Kürtçe ibareler olduğu gerekçesiyle yasaklandı. Yine Eruh ilçesinde "Orhan Veli" adlı oyun sakıncalı görülerek yasaklandı. Diğer yandan iki bin kez sahnelenen "Pir Sultan Abdal" adlı oyun valiliklerin yasaklama kararlarının İdare Mahkemesi'nce iptal edilmesine rağmen valilikler inatla yasaklama kararı vermeye devam ettiler. Müzik alanı da yasak kışkıcı içine alındı. 2001 yılında 240 müzik kasedinin lisansı iptal edilerek valiliklerce yasaklandı. Grup Yorum'un son kasedi olan "Feda" da toplatıldı.

Bütün bu olumsuzluklar karşısında sanatçı ve yazara düşen görev, ülkesinin kültür farklılığıyla zenginliğinden yararlanarak yerel renkleri, folklor öğelerini kullanarak, sanat ve edebiyatın geleneksel verilerini gözardı etmeden yeni bir üretim ve yaratıma gitmek olmalıdır. Toplumun ve insanının yaşadığı tarihsel ya da çağcıl olayları ele alıp ülkesinin özelliklerini anlatan yapıtlarla özgünlüklerini ve farklılıklarından ötürü evrenselliğe ulaşmaktır. Kültür farklılıkları ve renklilikleri olmayan yapıtlar öteki insanlara pek bir şey söylemez. Dolayısıyla evrenselleşemez. Ancak kendi özünden ve yerel kimliğinden hareket eden yapıtlar evrensel olabilir.

Sanatçı ve yazar, ülkesinin içinde bulunduğu siyasal, toplumsal durum, insanlar arasındaki sınıfsal farklılık ve çelişkilerle dünyadaki öteki ülkeler arasında siyasal ve

toplumsal açıdan yeri ve konumu bakımından ilgilendikçe, dilde, düşüncede yaratma özgürlüğüne sahip oldukça en özgün, en verimli yapıtlara imza atıp insanını ve toplumunu geleceğe taşıyabilecektir.

İnsanları ve toplumu geleceğe taşımanın yolu edebiyat, sanat ve kültürden geçer. Bunun için içe kapanmayı, içi boş fantezileri bir kenara bırakıp kurtuluşu mistik düşüncede aramaktan kurtulmaya bakmalıdır. Bugün artık nasıl yazmalı (biçimsel buluşlar) üstüne kafa yorduğumuz kadar ne için ve kim için yazmamız gerektiğini de düşünmek zorundayız. Toplumcu ya da bireyci anlayıştan yana olmak çok önemli değil. Önemli olan biçim oyunları kadar içerik de düşünülmalıdır.

Dünyada açlığın, savaşın kol gezdiği, sömürünün, baskıların, işkencelerin yaşandığı, küçük bir azınlığın çıkarına yığınların yaşam haklarının ve özgürlüklerinin ellerinden alınarak süründürüldüğü günümüzde, kendi geleceğimiz açısından – özellikle genç kuşaklar- insanlığın geleceğini gözardı etmemekle yükümlü olduğumuzu bilmeliyiz. Ülkede ve dünyada yaşanan insanlık dramını gündeme getirmekle kalmayıp bu çarpık gidişe dur demek için sanatsal açıdan müdahale edilmesi gereğinin bilincini de taşımamız. Bu insanlık sorunun çözümlenmesine katkıda bulunmanın sanatçının sorumluluğuna bağlı olduğunu tartışma götürmez bir gerçek olarak vakit geçmeden/geçirmeden ortaya koymalıyız.